

Σελίδες 100-104

Βιβλιοπαρουσίαση:

Νίκος Μαρκέτος

«Τοξικές μορφές μορφές αγάπης»

Εκδόσεις ΚΟΡΟΝΤΖΗ

Παρουσιάζει η **Κάτια Χαραλαμπίκη**, Ψυχίατρος, Συστημική Ψυχοθεραπεύτρια

Κατ' αρχήν, θα πω ότι ολοκληρώνοντας την ανάγνωση του έργου του Νίκου Μαρκέτου, αισθάνθηκα ότι αυτός ο *ευρύς και βαθύς* όγκος πληροφοριών που μας παρέχει, θα μπορούσε να το ορίσει ως διδακτικό μέσο σε Πανεπιστήμιο...

Στην παρουσίασή μου, θα ακολουθήσω τη σειρά κατανομής των θεμάτων του.

1. Στο έργο γίνεται μια αναλυτική περιγραφή της έννοιας και των ειδών της αγάπης. Της ονειρεμένης (έρωτας, φαντασιώσεις, σεξ, ονειροποιήσεις κ.λπ.) για να περάσει μετά στις «τοξικές» μορφές της. Η περιγραφή της αγάπης γίνεται με όρους επιστημονικούς, ηθικούς, φιλοσοφικούς, κοινωνικούς, βιωματικούς, ακόμα και λογοτεχνικούς. Πολύ σημαντικές έννοιες αναδύονται μέσα από τους ορισμούς της, όπως είναι «η ανάγκη του ανήκειν», η ανάγκη για εγγύτητα, σταθερότητα, ασφάλεια, οικειότητα, αμοιβαιότητα, ενσυναίσθηση. Φυσικά, όταν αναφέρεται στην έννοια του ζεύγους της σημερινής κοινωνικής εποχής, ξεκινάει από τη μεγαλειώδη έννοια του ΕΡΩΤΑ, ορίζοντάς τον, κατ' αρχήν, ως «χαρμόσυνη έξαψη» και εξιδανίκευση. Στο στάδιο αυτό ελλοχεύουν χίμαιρες και αυταπάτες, οι

οποίες όταν, τελικά, δεν ικανοποιούνται, οδηγούν σε πίκρα, απογοήτευση, αίσθηση του ανικανοποίητου. Και, επίσης, η κοινωνική μορφή της αγάπης, όπως ορίζεται από συγγραφείς (π.χ. τη Simone de Beauvoir), υφίσταται διαφοροποίηση, δεν είναι ίδια για τα δύο φύλα (μιλάμε, εδώ, για αρσενική και θηλυκή αγάπη). Και, φυσικά, η ηθική αξιολόγηση και των δύο εξαρτάται από την εποχή, το επικρατούν κοινωνικό σύστημα, αλλά και την ιδεολογία της αξιολόγησης (π.χ. φεμινισμός).

2. Στο βιβλίο υπάρχει, επίσης, μια εμπειριστατωμένη παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης των εννοιών «έρωτας» και «αγάπη», όπως και της μελέτης τους από στοχαστές διαφόρων εποχών. Ο Πλάτωνας, στο «Συμπόσιο», χαρακτηρίζει την αγάπη ως μια *σειρά ανυψώσεων* και το πρόσωπο που εμπνέει τον έρωτα ως διεγέρτη του ιδανικού της υπερβατικής και αληθινής ομορφιάς που υπάρχει στον κόσμο των *Μορφών ή Ιδεών*. Κι ακόμα, μιλάει για τη *μέθεξη*, δηλαδή τη διεργασία ταύτισης του Εγώ με διάφορα αντικείμενα ή αξίες. Για τον Σωκράτη ο έρωτας είναι «επιθυμία για αθανασία». Ο Αριστοφάνης ορίζει την ιστορία ενός δίφυλλου όντος (αρσενικό και θηλυκό σε ένα σώμα), που ο Δίας για να το τιμωρήσει το χώρισε στα δύο. Έκτοτε, τα χωρισμένα πλάσματα ψάχνουν απεγνωσμένα για το άλλο μισό κι έτσι η σεξουαλική επαφή του ζεύγους, ο οργασμός, πραγματοποιεί, προσωρινά, αυτή τη συγχώνευση. Και ο Αριστοτέλης (στα «Ηθικά Νικομάχεια») μιλάει για την αγάπη, επισημαίνοντας τη σημασία της *αρετής* και της *αμοιβαίας καλής θέλησης*. Η *Χριστιανική Θρησκεία* δίνει έμφαση στη συμπόνια, αυτοθυσία και αγάπη για όλη την ανθρωπότητα («αγάπα το πλησίον σου ως σεαυτόν»). Οι *υπαρξιστές* (Jean- Paul Sartre, Simone de Beauvoir) τόνισαν την *ελευθερία* και την *ευθύνη* που συνοδεύουν την αγάπη. Και, φυσικά, αγάπη και έρωτας αποτέλεσαν πρώτη ύλη μεγάλου μέρους της παγκόσμιας λογοτεχνίας (π.χ «Ρωμαίος και Ιουλιέτα» του Σαίξπηρ), των ιπποτικών μυθιστορημάτων («Λανσελότος και Γκουίνεβιρ») αλλά και των αντίστοιχων της ελληνικής γραμματείας όπως ο «Ερωτόκριτος» του Βιτσέντζου Κορνάρου. Η ιστορική περιγραφή φτάνει σε νεότερες εποχές, τόπους, κράτη, κοινωνικά

συστήματα: Από τις πατριαρχικές κοινωνίες που δυνάμωναν την κυριαρχία των ανδρών και τη σημασία της οικονομίας στον γάμο, την προλεταριακή αγάπη, την έννοια της ελεύθερης σχέσης και τη *μετανεωτερική εποχή* (με την παγκοσμιοποίηση, την πληροφορική, την ισότητα των δύο φύλλων, το φεμινιστικό κίνημα, τα κινήματα ομοφυλοφίλων κ.λπ.). Και το θέμα ολοκληρώνεται με την αναφορά στον «κύκλο ζωής της οικογένειας», που περιλαμβάνει όλα τα φυσικά του στάδια (γάμος, γέννηση παιδιών, ανατροφή τους, εφηβεία, ενηλικίωση, γήρας) όπως και τα έκτακτα συμβάντα (αρρώστιες, πρόωροι θάνατοι, διαζύγια, οικονομικά προβλήματα, μετανάστευση), θέματα που είναι πεδία μελέτης και πράξης στη θεραπευτική διαδικασία.

3. Η επόμενη, εκτενής και εμπειριστατωμένη ενότητα, συνίσταται στην περιγραφή αυτών που ορίζει ο τίτλος του βιβλίου, δηλαδή των «*τοξικών μορφών αγάπης*», των τοξικών αλληλεπιδράσεων. Και η περιγραφή τους είναι ιδιαίτερα συγκροτημένη. Επιγραμματικά τις αναφέρω: *Εξάρτηση*. Εξαρτητική σχέση που «βαφτίζεται ως αγάπη» και όπου κυριαρχεί η ζήλεια, η τάση ελέγχου ή υποταγής, η υπερβολική κτητικότητα. *Πάθος*. Η εξιδανίκευση του άλλου που οδηγεί σε εθισμό, προσκολλήσεις και ακραία εξάρτηση, όπως στις ταινίες που εμφανίζεται η «*femme fatale*» και ο «*δαιμονικός εραστής*». Η *Ερωτομανία*. Το άτομο πιστεύει ότι κάποιος (συνήθως επώνυμος, διάσημος) είναι ερωτευμένος μαζί του και συχνά αυτό οδηγεί σε παραλήρημα. *Πολώσεις στα ζευγάρια*. Μπορεί να ξεκινήσουν ως «*τα ετερώνυμα ή τα αντίθετα έλκονται*», αλλά, στη συνέχεια, να δημιουργηθεί έντονη πόλωση και δυσφορία στη σχέση, που να οδηγήσει ακόμα και σε διαζύγιο. *Προβλητική Ταύτιση*. Ο ένας αποποιείται στοιχεία του εαυτού του και τα προβάλλει στον άλλον ή, ακόμα, προβάλλει στον άλλον επιθυμίες του που ο άλλος τις ενστερνίζεται σαν να είναι δικές του. Αυτό είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται όχι μόνο στα ζευγάρια και τα μέλη της οικογένειας, αλλά και στις κοινωνικές σχέσεις, στις εργασίες, στην πολιτική. *Συγκρούσεις*, που προκύπτουν από άπειρα θέματα της κοινής τους ζωής, όπως ζητήματα *Εξουσίας, Ελέγχου, Ζήλειας, Φθόνου*. Και,

φυσικά, ένας βασικός λόγος για συγκρούσεις (που αποτελεί κεντρικό άξονα στη δουλειά μας, ως οικογενειακών θεραπευτών) είναι η τριγωνοποίηση, κυρίως με άλλο μέλος της οικογένειας, συχνότερα με ένα παιδί. Αποκορύφωμα τέτοιου είδους σχέσεων που είναι η «*Ενδοοικογενειακή Βία*», για την οποία διεξήχθησαν μελέτες και από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας. Πολύ ενδιαφέρον έχει μια ταξική τοποθέτηση στο θέμα της οικογενειακής βίας. Οι φτωχές οικογένειες που διαβιούν σε υποβαθμισμένες γειτονιές, έχουν περισσότερη αστάθεια και συγκρούσεις. Άντρες με περιορισμένη οικονομική δυνατότητα καταφεύγουν, πιο συχνά, στη φυσική βία. Και η εξήγηση που δίνεται είναι ότι πρόκειται για μια μεταβίβαση της βίας που υφίστανται εξ' αιτίας της φτώχειας, προς τους πιο αδύναμους, γυναίκα και παιδιά. Άλλο θέμα είναι η «*Ναρκισσιστική οργή*» που περιέγραψε ο Kohut, δηλαδή ένα εκρηκτικό μείγμα θυμού, εχθρότητας και εμμονής για επιβολή αντιποίνων, όταν απειληθεί η μεγαλομανής αίσθηση του εαυτού του ατόμου με ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας. Και, περνάμε στις «*Σαδομαζοχιστικές σχέσεις*», που έχουν περιγραφεί και από ψυχαναλυτές (Freud, Lacan κ.λπ.). Εδώ γίνεται μια αναφορά στο θεατρικό έργο του Έντουαρντ Άλμπυ «*Ποιος φοβάται τη Βιρτζίνια Γουλφ*» που έχει ως κεντρικούς ήρωες ένα άτεκνο μεσήλικο ζευγάρι (την Μάρθα και τον Τζώρτζ) οι οποίοι παίζουν ένα συνεχές σαδομαζοχιστικό παιχνίδι. Κι εδώ θα μοιραστώ μαζί σας μια προσωπική μου εμπειρία. Καθώς διάβαζα τη υπόθεση του έργου αναρωτιόμουν τι σχέση έχει ο τίτλος, «*Βιρτζίνια Γουλφ*» (η οποία ήταν Αγγλίδα συγγραφέας που έπασχε από κατάθλιψη, ανορεξία, παραισθήσεις και, τελικά, αυτοκτόνησε) με την υπόθεση του έργου. Εξέφρασα, λοιπόν, αυτή την απορία μου στη μία μου κόρη, η οποία μου έδωσε την απάντηση: Αρχικά το έργο ονομαζόταν «*Who is afraid of the big bad wolf*» από το έργο του Disney «*The three little pigs*», αλλά απαγορεύτηκε η χρήση του γιατί την αποκλειστικότητα την είχε η εταιρεία Disney. Δικό μου συμπέρασμα: Η ανάγνωση του βιβλίου λειτούργησε θετικά και στις δικές μου οικογενειακές σχέσεις! Επίσης, σε αυτό το μέρος του έργου περιγράφεται το πολύ σημαντικό θέμα της μεταβίβασης προβλημάτων της πατρικής οικογένειας

στις επόμενες γενιές. Τέλος, γίνεται παράθεση ενός ιδιαίτερου όρου του «Gaslighting» («Φως γκαζιού»), που προέρχεται από ένα θεατρικό έργο (του Πίτερ Χάμιλτον) και έγινε οσκαρική ταινία με τους Σαρλ Μπουαγέ και Ίνγκριντ Μπέργκμαν, όπου ένας σύζυγος με εγκληματικό παρελθόν, ο gaslighter (ναρκισσιστικός και ψυχοπαθητικός χαρακτήρας), προσπαθεί να τρελάνει τη σύζυγό του.

4. Και, περνάμε στο επόμενο σημαντικό θέμα, που είναι *η διερεύνηση της ρίζας του προβλήματος στα πρώτα χρόνια της ζωής*. Εδώ, ο συγγραφέας κάνει χρήση ενός ευρύτατου φάσματος προσεγγίσεων και προσώπων που συμμετείχαν σε αυτές τις μελέτες, όπως η «*Σχολή των αντικειμενοτρόπων σχέσεων*», οι θεωρίες «*Πρόσδεσης*» (attachment) του Bowlby, η «*Θεωρία των οικογενειακών συστημάτων*» και της «*Διαφοροποίησης του εαυτού*» του Bowen.
5. Το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου κάνει μια παρουσίαση των θεωριών του Bowen (Συναισθηματική Συγχώνευση και Διαφοροποίηση Εαυτού - σε αντίθεση με τη συγχώνευση ή την αποκοπή, τριγωνοποίηση, διαγενεακή μετάδοση, προβλητικές διεργασίες οικογένειας), και συσχετίζει τις διάφορες θεωρίες (π.χ. Bowen, Klein, Fairnbrain, Bion, Mahler, Kohut, Winnicott) μέσα από τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Σημαντική ολοκλήρωση του έργου!
6. Θα τελειώσω με μια προσωπική μου αναφορά, σε σχέση με τον συγγραφέα του βιβλίου. Ο Νίκος Μαρκέτος, εκτός από τη σημαντική του δουλειά στην ψυχιατρική και τη συστημική ψυχοθεραπεία, έχει και μία άλλη ενασχόληση: Διοργανώνει μια φορά τη βδομάδα «*Βραδιές Τάνγκο*»! Που σημαίνει ότι βρίσκεται, ως ηγέτης, σε ομάδα που ακούει μουσική και την ακολουθεί χορεύοντας ανά ζεύγος, μέσα από μια αναπαράσταση βιώματος *τέχνης και αγάπης*, χωρίς ουδεμία τοξική μορφή της τελευταίας!

Τον ευχαριστούμε...